

УДК 323.22

Вероніка Прохиря,
комітет Верховної Ради України з питань Європейської інтеграції, керівник
громадської організації “Євразійського Інституту Свобод”

ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ ДЕРЖАВИ

У статті висвітлено бачення впливу внутрішньополітичних процесів на зовнішню політику держави. Звернуто увагу на особливості формування нормативно-правової бази співробітництва між Україною та європейськими структурами. Висвітлено зміни у зовнішній політиці держави після 2004 р. Критично переосмислено здобутки та прорахунки “помаранчевої влади” у сфері зовнішніх відносин, а також проаналізовано внутрішні чинники, які супроводжували цей процес.

Ключові слова: співробітництво, двосторонні відносини, євроінтеграція, ЄС, внутрішня політика, реформи, розчарування.

In the article the author follows the vision of internal political processes in foreign policy. Pays attention to the peculiarities of the legal framework of cooperation between Ukraine and European structures. It reflects changes in the foreign policy of the state after 2004 are critically reviewed achievements and failures “orange power” in foreign relations and internal factors are analyzed that accompanied this process.

Keywords: cooperation, bilateral relations, European integration, EU and domestic policies, reforms, disillusionment.

У найзагальнішому розумінні відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли міністр закордонних справ Нідерландів як країни, що на той час головувала в ЄС, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України.

Передумови ж для процесу інтеграції України до Європейського Союзу були закладені підписанням 14 червня 1994 року Угоди про Партнерство та Співробітництво між Україною та ЄС (УПС) [1], яка стала певним юридичним підґрунтям для включення України в загальноєвропейські процеси, оскільки передбачала співробітництво з країнами ЄС з низки політичних, економічних та гуманітарних питань.

Укладення УПС дозволило встановити регулярний двосторонній діалог між Україною та ЄС, впровадити впорядкований режим торгівлі між обома сторонами на основі принципів ГАТТ/СОТ, визначи-

ти пріоритети адаптації законодавства України до стандартів та норм Європейського Співтовариства у пріоритетних секторах української економіки. Таким чином, були створені інституційні рамки для політичного зближення України та ЄС та інтеграції української економіки до Внутрішнього ринку ЄС на основі адаптації українського законодавства до законодавства Євросоюзу.

Отже, ще 16 років тому, УПС відкрила в нормативно-правовому сенсі перспективу для набуття Україною статусу асоційованого члена ЄС.

Значний позитивний політичний вплив на розвиток відносин між Україною та ЄС мало розширення Євросоюзу у 2004 році [2], завдяки якому до його складу увійшли безпосередні сусіди та традиційні партнери України, інтересам яких відповідає подальше наближення України до ЄС.

Проте, очевидно, що окрім зовнішніх чинників, на процес розвитку двосторонніх відносин України та Євросоюзу мали й внутрішньодержавні трансформації. Особливо тенденція їх впливу простежується при аналізі взаємин Україна-ЄС за період з 2005 до 2010 рр.

Після президентських виборів 2004 року, з формуванням “проєвропейського” уряду, аналітики заговорили про поживлення у процесі реалізації євроінтеграційних прагнень України.

Міністр закордонних справ України Борис Тарасюк у жовтні 2005 року в студії Української служби “Бі-Бі-Сі” [3] зауважував, що після Помаранчевої революції ставлення до України змінилося корінним чином з боку ЄС та НАТО.

“Віктор Ющенко відразу запропонував перевести взаємини в прагматичне русло, склавши так звану “Дорожню карту”, що ми і маємо зробити до кінця 2005 року. Кінцева мета її на цей рік – членство в СОТ. ЄС тут проводить послідовну політику на всіх етапах на шляху її членства. Вже до саміту буде завершено ще одну багаторічну проблему – надання Україні статусу країни з ринковою економікою. Маємо підстави стверджувати, що це відбудеться до саміту. До саміту почнуться також унікальні і безпрецедентні переговори щодо лібералізації візового режиму щодо українських громадян. На саміті ми очікуємо сигналу про започаткування переговорів щодо зони вільної торгівлі з ЄС. Якщо все так станеться, то можна говорити, що у відносинах ЄС з Україною в 2005 році відбувся прорив”, – зазначав тодішній очільник українського МЗС.

Сьогодні по-різному можна сприймати слова міністра, проте, без будь-якого перебільшення можна стверджувати, що 2005 рік на європейському континенті починався під знаком України. Мабуть, у січні

на шпальтах європейських ЗМІ найпоширенішим було словосполучення “Orange Revolution”, а чи не найпопулярнішим європейським політиком був новообраний український Президент Віктор Ющенко.

Проте замість того, щоб консолідувати всі гілки влади задля реалізації реформ, українські політики зосередилися на політичному протистоянні. Чотириразова зміна очільників Урядів за п’ять років президентства В. Ющенка не сприяла стабілізації внутрішньополітичного становища, а відповідно, й гальмувала прорив у зовнішньополітичній сфері.

17 вересня 2009 року, Верховний представник ЄС з питань спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС Хав’єр Солана, виступаючи в Гарварді заявив, що відчуває розчарування через політику українського керівництва [4]. Зокрема, Верховний представник ЄС зазначив, що відчуває “глибоку фрустрацію” до України у зв’язку з тим, як її лідери керували країною після Помаранчевої революції 2004 року.

Крім того, відповідаючи на запитання про перспективи членства України в ЄС, Солана відповів, що не очікує його в доступному для огляду майбутньому.

Напередодні Саміту Україна-ЄС, у грудні 2009 року, держсекретар уряду Франції П’єр Лелю констатував [5], що існує явне розчарування в тому, що українські політики не здатні здійснювати реформи, зростає корупція, країна залишається сильно залежною від міжнародної допомоги. А, власне, на Саміті Україна-Європейський Союз, що відбувся в Києві 4 грудня 2009 року, не вдалося добитися зближення країни із Заходом.

“Угода про асоціацію, яку Україна вважає серйозним кроком на шляху до членства в ЄС, не була підписана, оскільки не підготовлено договору про запровадження зони вільної торгівлі, що є складовою частиною угоди. Говорилося про дуже незначний прогрес в лібералізації візового режиму України з ЄС. Окрім того, Києву вказали на необхідність владнати газові відносини з Росією. Результати саміту були передбачуваними, враховуючи політичну нестабільність в Україні і брак поступу в реформуванні економіки”, – пише Павло Кордубан у статті, яку опублікував Інтернет-портал американського фонду The Jamestown Foundation [6].

Так чи інакше, у період з 2005 до 2009 рр. українська влада не скористалася шансом радикально поглибити та інтенсифікувати взаємини Києва та Брюсселя. Сприятливий момент було згаяно, а тим часом, у самому Союзі почалися внутрішні трансформації.

Перше і найголовніше – відбулася інституційна реформа ЄС. У зв’язку з цим зовнішня політика “відкритих дверей” змінилася полі-

тикою обережності. Друге – фінансово-економічна криза 2008 року змусила Євросоюз замислитися про сумнівність перспективності розширення, тим більше, якщо мова йде про таку велику (в територіальному сенсі) державу, як Україна. Говорячи простіше – у ЄС і без України не забракло спірних питань.

Напередодні чергових президентських виборів, взимку 2010 року, директор програм Фінського інституту міжнародних справ Аркадій Мошес заявляв, що Європа розчарована Україною і з насторогою ставиться до обох претендентів у Президенти [7].

“На сьогодні в Європі існує досить насторожене ставлення до обох кандидатів, які вийшли до другого туру. І це є частиною загальної картини, яку ми бачимо зараз, це вже, мабуть, четверта хвиля за останні 20 років стомленості від України. На Україну після 2004 року поклали такі величезні надії в плані здійснення реформ, що сьогодні, коли ці надії не виправдалися, розчарування неминуче”, – констатував А. Мошес.

За його словами, ставлення до В. Януковича є настороженим, оскільки його невиправдано вважають проросійським кандидатом, а ставлення до Ю. Тимошенко є настороженим тому, що лише за останній рік вона зробила досить багато суперечливих заяв.

Б. Тарасюк про тодішніх кандидатів писав так: “Партія “Батьківщина” є асоційованим членом Європейської народної партії. Натомість, Партія регіонів уклала угоду про співпрацю з “Єдиною Росією” В. Путіна. У мене немає сумнівів щодо того, що у разі своєї перемоги Тимошенко наполегливо та осмислено працюватиме для європейської та євроатлантичної інтеграції України. Водночас, відносини з Росією будуть прагматичними та менш конфронтаційними. Янукович, може, й говоритиме правильні слова про євроінтеграцію, але оскільки вони для нього позбавлені якогось реального сенсу і суперечать його світоглядним цінностям і заявленим цілям, практичних кроків у цьому напрямі не буде” [8].

І після перемоги Віктора Януковича чимало експертів продовжували прогнозувати згасання євроінтеграційних амбіцій України. Однак європейська інтеграція залишається сьогодні ключовим пріоритетом для України. Першим підтвердженням цього стало те, що свій перший закордонний візит як Глави української держави Президент Віктор Янукович здійснив до м. Брюсселя.

Інтеграція України в ЄС залишається стратегічним зовнішньополітичним курсом, хоча потрібно визнати, Україна розставляє нові акценти в цьому напрямі.

Сьогодні для України поняття євроінтеграції означає, перш за все,

реалізацію внутрішніх структурних реформ, покликаних змінити якість життя країни і підняти його до європейського рівня.

Щодо порядку денного відносин Україна – ЄС, основним залишається переговорний процес щодо укладення Угоди про асоціацію, яка замінить чинну зараз Угоду про партнерство та співробітництво. Українська сторона наполягає на тому, щоб у тексті нової Угоди була чітко закріплена перспектива членства України в ЄС. Невід’ємною складовою майбутньої Угоди стануть положення про створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ЗВТ), а також так звана “дорожня карта” щодо двостороннього безвізового режиму між Україною та ЄС.

Торкаючись ідеологічної складової євроінтеграційних процесів на сучасному етапі, слід зазначити, що євроінтеграція стала не просто декларованим пріоритетом, але й стратегією здійснення системних соціально-економічних внутрішніх реформ в Україні, відповідно до норм і стандартів ЄС.

Під час вже згаданого першого візиту до Брюсселя, Президент України В. Янукович заявив, що Україні не потрібна гра, а потрібні конкретні дії.

“Ми готові до євроінтеграції настільки, наскільки готова до цього Європа. Ми реалісти, ми розуміємо, що нам потрібно провести реформи, нам потрібно гармонізувати законодавство, технічні стандарти, питань чимало. Хто може сьогодні сказати, коли Україна буде в Європі? Але ми крок за кроком будемо інтегруватися”, – сказав він [9].

Отже, на відміну від етапу “захопленості” одне-одним, який мав місце у 2005 році, 2010 рік Україна і ЄС завершують на етапі “прагматизму”. Проте, позбавлена зайвого ідеалізму, нова риторика дозволяє більш реалістично оцінювати перспективи розвитку двосторонніх взаємин. І вже сьогодні очевидним є те, що пріоритетним питанням у процесі зближення з ЄС для України стають в першу чергу власні, внутрішні трансформації, а не просте вдоволення зовнішньополітичних амбіцій. І такий стан речей цілком влаштовує і ЄС, який певною мірою втомився від політизації діалогу зі східним партнером.

Література:

1. http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_012.
2. <http://euinfo.tut.su/istoriya.htm>.
3. http://www.bbc.co.uk/ukrainian/indepth/story/2005/10/051017_tarasyuk_ie_bbc.shtml.
4. <http://www.oglyadach.com/news/2009/9/18/213668.htm>.

5. <http://tsn.ua/ukrayina/yevropa-rozcharovana-tim-shcho-ukrayina-bidna-i-korumpovana.html> .
6. [http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=35844&tx_ttnews\[backPid\]=7&cHash=a99b63f5ac](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=35844&tx_ttnews[backPid]=7&cHash=a99b63f5ac) .
7. <http://eunews.unian.net/ukr/detail/192671>.
8. <http://www.euroatlantica.info/index.php?id=450>.
9. <http://for-ua.com/politics/2010/03/04/122219.html> .